

Militaire Spectator.

Vrijdag, den 15^{den} Februarij.

De *Militaire Spectator* verschijnt op onbepaalde tijden. Men abonneert zich voor 10 nummers, bij alle Postdirecteuren en Boekhandelaren, door het geheele Koninkrijk à f 2, 25, franco per post. De Jaargang zal de 40 nummers niet te boven gaan. Alle inzendingen geschieden, franco, aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, met het opschrift: *Voor den Militairen Spectator*.

TAKTIK

DERZELVER THEORIE EN TOEPASSING.

(*Vervolg en slot van no. 29.*)

HET GEBRUIK EN HET GEDRAG DER DRIE WAPENEN.

Men zal ligtelijk inzien, welke partij van eene zoodanige opstelling kan getrokken worden. Men veronderstelt b. v. dat men zich in eene vlakke bevindt, en dat de vijand, in minder getal, zwakkelijk wederstand biedt. Zoo zal het gevecht een, voor deze zijde voordeelig, beslissend aanzien verkrijgen, wanneer men gezwind eenige stukken positie geschut voorwaarts laat rukken, ten einde het vuur der rijdende artillerie te ondersteunen en te vermeerderen, om daarna, eenen aanval door de zware kavallerie te laten doen. Zoodra de vijanden daardoor aan het wankelen gebracht zijn, moet men zijne ligte kavallerie gebruiken, om de wanorde te voltooien en hen te vervolgen.

De geheele voorhoede, gerugsteund op de grenadiers en vervolgens op de geheele linie, zal alsdan deze beweging volgen, het zij in bataille, het zij in geslotene kolonnes met bataillons. Van een ernstig gevecht gaat men, zoo doende, tot een achterhoede gevecht over, waarbij men vooral met levendigheid moet aanvallen, wanneer de vijand afbreekt, om eene engte door te gaan.

Wanneer men daarentegen met eenen overmagtigen vijand te doen heeft, en men genoodzaakt is terug te trekken, dan wordt de reserve voorwaarts gebracht, om de voorhoede (die als dan achterhoede wordt) te ondersteunen. De infanterie maakt regts-om keert, om met achterwaarts front in bataille, of liever in kolonne per bataillons in echelons, terug te trekken; het positie geschut in het midden; daarop volgen de grenadiers, in dezelfde orde, en eindelijk de kavallerie met de rijdende artillerie, welke den terugtogt moeten dekken. Deze beide laatste moeten vereenigd manoeuvreren; het zij schaaksgewijze of in echelons, waarbij de rijdende artillerie door haar vuur, de voorwaartsche beweging des vijands zoekt tegen te gaan. Daar achter komen de tirailleurs te paard en te voet; doch zoodanig, dat zij het vuur der artillerie niet hinderen of er niet door gehinderd kunnen worden.

In het algemeen, zijn de terugtogten gevaarlijke bewegingen,

en vereischen, in den bevelvoerder, veel doorzicht en kalme van geest; wordende zij nog gevaarlijker, wanneer men met enen koenen, en ondernemenden vijand te doen heeft. Wordt men nu door eenen zoodanigen vijand te veel gedrongen of veront-rust, dan moet de geheele linie halt en front naar den vijand maken, waarbij men de grenadiers vooruit laat. De rijdende artillerie neemt stelling en verdubbelt haar vuur, terwijl de kavallerie in draf, in bataille of zich met eskadrons in kolonne, opstelt; van tijd tot tijd eenen hevigen aanval op de meest vooruit zijnde troepen doende. Zoodra nu de voorwaartsche beweging des vijands vermindert, trekt men wederom in dezelfde orde terug, tot dat men-zoo zulks zich voordoet- in doorsneden terrein komt. Een zoodanig terrein voor de verdediging bijzonder geschikt zijnde, kan men in de navolgende orde den terugtogt vervolgen. Een detachement infanterie met dezelfde veldstukken, de drie regimenten kavallerie; de twee brigades infanterie van linie met het positie geschut; een eskadron ligte kavallerie met de rijdende artillerie (23) en eindelijk de grenadiers met de tirailleurs.

Stoot men op engten, dan laat men dezelve vooraf bezetten, vooral met geschut, om de achterhoede in te wachten en der-zelver doortogt te beschermen. (24)

Niet zelden maakt men, bij dergelijke bewegingen, gebruik van de opstelling eeniger ligte troepen in hinderlagen, om de ver-volging des vijands te beteugelen, of wel, detacheeert men eenige troepen op de flanken, zoo als bij Hohenlinden plaats had. Door de bruggen achter zich af te breken, verhakkingen op den weg te maken, en de dorpen, die men is doorgegaan, af te branden-waartoe de sappeurs worden benuttigd-hindert men den vijand in zijne voorwaartsche bewegingen.

De doorgangen van engten, bij eene voorwaartsche bewe-ging, geschieden in eene andere orde. De ligte infanterie gaat dezelve het eerst in, het terrein zorgvuldig doorzoekende; dezelve wordt onmiddellijk door de grenadiers gevolgd, vervolgen door een eskadron ligte kavallerie met de rijdende artillerie;

(23) In omgekeerde orde, met de kaissons vooruit. *Spectator*.

(24) Om allen overval voor te komen, dekt men deze engten door eenig positie geschut, dat echter, bij de aankomst der rijdende artillerie, door deze wordt afgelost. *Spectator*.

alsdan de overige lichte kavallerie; daarna de infanterie van linie, hebbende in de ruimte, tusschen de beide brigades, het positie geschut; eindelijk de zware kavallerie, en ten slotte een bataillon infanterie van linie, tot achterhoede.

De doortogten van engten, kunnen niet te voorzigtig volvoerd en vooraf (vooral aan de buitenzijden, regts en links) doorzocht worden, om het lot der Romeinsche legers in België, onder bevel van *Sabinus*, en dat, hetwelk *Hannibal*, hen bij het meir van Trasimène deed ondervinden, te ontgaan. Ontvangt men berigt, dat de vijand aan den uitgang met magt in stelling staat, en het hoofd der kolonne, van uit zijne stelling, met geschut kan beuken, dan zoekt men eenen zijweg, of tracht men een detachement, door bosschen of andere terrein hindernissen gedekt, op zijne flanken of in zijnen rug te werpen, ten einde eene afleiding te maken, en de stelling des vijands te breken. (25)

De maarschalk *de Villars* zegt met reden, dat men, door zich te verdedigen, meest altijd verliest. Is men echter zwakker dan de vijand, dan moet men zijne strijdkrachten bijéentrekken, eene sterke en goed gekozen stelling innemen, doch altijd met het voornemen, om bij eene geschikte gelegenheid aanvaller wijze te handelen. Gelijk of sterker dan de vijand zijnde, moet men zonder aarzelen op hem aanmarcheren, altijd terrein winnende, zoo als *Frederik II* aan zijne generaals voorschreef. Men moet echter hierbij wel in het oog houden, dat het voornaamste grondbeginsel in den oorlog is: op een der beslissende punten van het slagveld, of beter gezegd, op een der zwakste punten van de vijandelijke linie, met overmagt aan te vallen. Hetzij nu, dat men deze poging aanwendt op het centrum, op eene der vleugels of op de beide vleugels te gelijk; hetzij dat men zulks, in schuinsche orde, met échelon, gedeplojeerd of met geslotene kolonne tracht te doen, moet men evenwel altijd zorgen, deze aanvallende troepen te versterken, en eene goede reserve onder zijn bereik te hebben.

Zoo zal - b. v. wanneer men den regter vleugel, in échelons met bataillons, voorwaarts laat gaan - het dienstig zijn, dat men de reserve grenadiers in geslotene kolonne, achter het uiterste punt dezes vleugels opstelt, en gelijkelijk mede voorwaarts laat gaan, om de flank des vleugels te dekken, of wanneer deze met den vijand handgemeen wordt, eene beslissende overmagt bij de hand te hebben; terwijl de kavallerie dezes vleugels, versterkt door twee reserve eskadrons, den vijand moet trachten te overvleugelen. Te gelijktijd zal men een gedeelte van de tweede linie infanterie, met bataillons in kolonne met de overschietende

(25) Eene zoolanige beweging geschiedde, op bevel van den prins van *Oranje*, den 19den Augustus 1831, bij het dorp Boutersem, welks uitgang hevig door den vijand beschoten werd. Eenige infanterie, met twee stukken rijdende artillerie, werden alzoo langs de zijwegen, op den regter vleugel des vijands gezonden, waardoor deze in wanorde gebragt en uit deszelfs stelling gedreven werd, en de 3de divisie infanterie de engte (in het dorp) zonder verdere opofferingen konde doorgaan. *Spectator.*

kavallerie, regts doen aanschuiven, om den aanval, onder alle omstandigheden, te ondersteunen.

Eveneens zou men moeten handelen, wanneer de aanval op den tegenovergestelden vleugel, op het centrum of op de beide vleugels te gelijk gedaan werd. De aanvallen op het midden moeten echter met veel omzigtigheid geschieden - en kunnen alleen aangewend worden, wanneer de vijandelijke linie zwak of aan het wankelen gebragt is; zonder dat, zou men zich aan een zeer gevaarlijk zamentrekkend vuur bloot stellen.

De schuinsche orde van bataille - door den éenen aangewezen, wanneer men slechts een gedeelte zijner troepen in het gevecht wil brengen of met voordeel tegen eenen overmagtigen vijand wil ageren; doch door anderen wederom berispt - verdient onze bijzondere aandacht. Men komt in deze strekking, door eene frontverandering op het midden, aldaar, of door de eerste linie door middel der tweede of de reserve uit te strekken, of door geslotene kolonnes te vormen, veld op de flanken des vijands te winnen, en daarna schielijk in eene schuinsche strekking te deplojereren; of wel, in navolging van *Frederik II*, door in evenwijdige kolonnes te marcheren, den vijand aan te vallen en zich door eene eenvoudige zwenking in bataille te stellen.

De overwinningen te Leuthen, te Zoendorf en andere, had men aan deze opstelling te danken. Het was dus ten onregte dat *Napoleon* zou gezegd hebben, dat deze manoeuvre alleen diende, om eenen naam aan de adjudanten-majoor te maken.

Zoo deze groote veldheer - in de schriften, welke men zegt van hem afkomstig te zijn - den spot met de schuinsche orde van bataille drijft, door te zeggen, dat dezelve veel overeenkomst heeft met de reeds in de verte zwenkende korpsen, die voornemens zijn den vijand in de flank of in den rug te vallen, en daarbij, door eenen grooten omweg te nemen, hun doelwit kennelijk maken; zoo zou men dezelve even goed kunnen vergelijken, met de manoeuvre, welke hij *eenen verborgen marsch* of eenen *overval* noemt, en die het nadeel heeft van zich somtijds te doen afsnijden of omtrekken; zoo als zulks in den slag bij Rivoli met 4000 Oostenrijkers en, den daarop volgende dag, met den generaal *Provera* - die zich vooruit begeven had, om Mantua te ontzetten - plaats had. (26)

(26) Het zal voorzeker niet geheel ondienstig geoordeeld worden, dat wij aan het onderwerp, over de ordes van bataille, eene kleine uitbreiding geven, waartoe wij - als daartoe bijzonder geschikt - het navolgende overnemen:

„Wanneer wij de geschiedenis van het krijgswezen, omtrent de geschiktste wijze van zich tegen eenen vijand op te stellen, doorbladeren, dan zal onze aandacht menigwerf gevestigd worden, op de verschillende en zeer uiteen loopende gevoelens der krijgskundigen, dit onderwerp betreffende. Vroeger hebben wij de meest in gebruik geweest zijnde wijzen van opstelling aangeduid gevonden en ofschoon deze *bijdrage* meer in het gebied der geschiedenis van het krijgswezen, dan wel in dat van eenen leercursus valt, zijn wij er nu als van zelve toe gebragt geworden, om meer beschouwend in dit onderwerp te treden.”

„De eenvoudige opsomming der verschillende slagorden, doet

Is nu ook de vijand al sterker in getal dan moet men echter niet aan eene goede uitkomst wanhopen, al gebruikt men de schuinsche orde van bataille niet. Door eene-een weinig dominerende-stelling in te nemen, waarvan de flanken behoorlijk gerugsteund zijn, kan de vijand niet tot u komen dan *evenwijdig*, zich *zamentrekkende* of zich *overspreidende*.

de vraag bij ons opkomen, welke dan toch wel de beste moge zijn: terwijl wij de oplossing van dit vraagstuk afhankelijk zullen vinden van de hoedanigheid van het terrein, van den toestand der verschillende wapenkorpsen, de wijze hoe ze van elkander afhangen, in welke betrekking of evenredigheid zij tot den vijand staan, en van de sterkte en hoedanigheid van dezen laatsten. Zeker is het, dat er geene orde van bataille bestaat of bestaan heeft, waarmede geene overwinningen behaald of waarmede geene veldslagen verloren zijn."

„De *evenwijdige orde van bataille*, welke bij de Romeinsche legers dikwerf gebezigd werd, en die tot in den nieuweren tijd in zwang was, zag men zelden door de Grieken en andere Oostersche volken aanwenden. Dezelve schijnt door de hedendaagsche krijgskundigen geheel verworpen te worden."

„De *evenwijdige opstelling* met uitspringende vleugels of haken, om eenen der vleugels te dekken-doelmatig wanneer men sterker dan de vijand is-vinden wij in de krijgsgeschiedenis, van de middel-eeuwen tot op onzen tijd toe, aangewend. Eene zoodanige stelling had *Tilly*, te Breitenfels, zijne troepen doen innemen, doch werd geslagen; had de prins *van Waldeck*, te Fleurus, en met hetzelfde gevolg; had *Dau* bij Leuthen, alwaar hij den zegepalm aan zijnen vijand liet, en eindelijk had *Wellington* bij Waterloo ingenomen, waarmede hij zegevierde."

„Het meest van allen is de *schuinsche orde* van bataille, door groote veldheeren, aangeprezen geworden; ook spreekt zij het meest tot het krijgsgenie. Dezelve bestaat, in eenen der vleugels buiten het bereik van den tegenoverstaanden vleugel des vijands te stellen en gelijktijdig met de andere aan te vallen; zoo dat allengskens de geheele linie naar het eigenlijke punt van aanval wordt toegeschoven. Een veldslag, met deze opstelling geleverd, veronderstelt dan ook eene aaneengeschakelde en overeenkomstige beweging bij de geheele linie, en biedt alleen kans van overwinning aan goede troepen en aan eenen talentvollen veldheer aan. Men kan, voor het overige, zeggen, dat deze orde van bataille bij voorkeur die is, van den zwakken tegen over den sterken. De merkwaardigste voorbeelden van derzelve aanwending, vinden wij in de geschiedenis van groote veldslagen; in die van *Leuctra*, voor den ouden tijd, en in die van *Leuthen*, voor den nieuweren tijd; en het was dáár dat derzelve grondbeginselen geheel zuiver zijn toegepast geworden. Zelfs nog, al zijn de flanken des vijands behoorlijk gesteund, heeft de bedoelde schuinsche orde van aanval eene bijzondere waarde; daar zij, en wel bij voorkeur, geschikt is, om eenen der vijandelijke vleugels te breken; waartegen de vijand niets kan doen, dan eene zelfde opstelling aan te nemen, om-zoo het terrein zulks toelaat-den aanvallenden vleugel om te trekken. Vooral moet men, in de uitvoering dezer beweging, trachten, het op den vijand in snelheid te winnen."

„De *holle (concave) opstelling* wordt dikwerf door de omstandig-

In het eerste geval, biedt hij u een gelijk front aan; in het tweede, stelt hij zich bloot aan een vereenigd vuur, en aan de bedreiging zijner flanken; bij het derde, opent hij eene kans van overwinning aan zijnen tegenstander, en wel op zijn midden, wanneer deze zich dáár vlug weet samen te trekken.

Wanneer de voorzigtigheid echter eenen terugtocht voorschrijft, dan zal men wel doen, den vijand-zoo mogelijk-gedurende den dag bezig te houden, en eerst des nachts den te-

heden voorgeschreven. Hieraan had *Hannibal* zijne overwinning op de Romeinen, bij Cannæ te danken. Met dezelve werden insgelijks de veldslagen bij *Crécij* en *Aziucourt* gewonnen. Het leger der verbondene mogendheden bij *Leipzig*, en dat der Franschen bij *Aspern*, stonden insgelijks in deze orde geschaard. Wanneer men het doelwit dezer opstelling nagaat, dan zal de krijgskundige beschouwer daarin gevaren ontdekken, die ook werkelijk buiten het gebied der bespiegeling bestaan. Het doel nu is, omsingeling der vijandelijke magt, en zij kan dus niet dan met groote overmagt aangewend worden; want, gelukt het den vijand, in het centrum der opstelling, door te breken, dan is de slag verloren. De slagorde, die daartegen over staat, is de *bolronde (convexe)*. De veldslagen, bij *Fleutes* en *Dresden*, leveren van een en ander voorbeelden op."

„De *orde van bataille in echelons*, op de twee vleugels of op het midden, is eigenlijk niet anders dan eene tactieke wijziging der beide voorgaande. Men heeft van dezelve, in onderscheidene veldslagen, gebruikt gemaakt, o. a. van den kant der Franschen in den slag bij *Waterloo*, doch ook slechts voor een oogenblik."

„De *orde van aanval in kolonne* op het midden, op eenen der vleugels, of op twee punten te gelijk, wordt thans bij voorkeur gebezigd, tegen eenen in bataille opgestelden vijand. De voordeelen, die deze opstellingswijze aanbiedt, zijn ligtelijk te overzien; want niet alleen, dat eene kolonne beweegbaarder is, dan eene in linie van bataille opgestelde troep, maar zij verbergt daar en boven derzelve sterkte. Overal vertoont zij zich dreigende, en laat den vijand langen tijd in het onzekere, omtrent het punt van aanval, waarop zij zich rigten zal; kunstgrepen, die op een slagveld altijd aangewend moeten worden. De aanval in kolonne op het centrum is de voordeeligste, vooral wanneer zij op den vijand stoot als deze zich te midden eener groote beweging bevindt; zoo als zulks bij *Austerlitz* plaats had. Deze aanvalkolonnes dienen echter sterk en genoegzaam van elkander verwijderd te zijn, om niet in de flanken genomen te kunnen worden; over welke onachtzaamheid de Franschen bij *Talavera* (28 Julij 1809) en bij *Wachau* (16 October 1813) zich hadden te beklagen. Te *Wagram*, *Borodino* en te *Bautzen* deed *Napoleon*, gelijktijdig met zijn centrum, ook de beide vleugels in kolonne opstellen en aanvallen, en had, bij opgenoemde plaatsen, aan deze opstelling telkens eene groote overwinning te danken." (*Bijdragen tot de krijgsoorlog van J. C. V. R.*)

Het *waarom* en *daarom* is dus hier wederom eene hoofdzaak, in acht te nemen, bij het doen eener keuze. Hierbij zit de kunst des oorlogs niet in de *beenen van den soldaat*, maar wel in het genie van den opperbevelvoerder; terwijl de morele toestand der troepen, en de bekwaamheden der onderbevelvoerders, bij de onzekerheid eener keuze, in aanmerking genomen moeten worden. *Spectator.*

rugtogt te beginnen. De duisternis is in dat geval de beste reserve, om den vijand tegen over te stellen; doch tot nacht-manoeuvres behoort veel orde, vlugheid en geestkracht.

De bovenstaande punten van overweging zullen, naar mijn inzien, eenen genoegzamen leiddraad opleveren, voor het te houden gedrag eener divisie, welke tot een leger van 100,000 man staat, als een peloton tot een bataillon. Eene grootere evenredigheid kan ik niet stellen, omdat bij een leger, sterker dan 100,000 man, geene eenheid, in de uitvoering der gegevene bevelen, noch in de bewegingen, bestaat; want de ondervinding heeft geleerd, dat de sterkte der legers bepaald wordt, door het aantal menschen, welke men in eenen dag in bataille opstellen of in het gevecht brengen kan, dat wil zeggen, in een tijdverloop van twaalf tot vijftien uren.

Een leger van 100,000 man in twee liniën, met de noodige reserven, opgesteld, zal een front ruimte van twee tot twee en een halve mijl beslaan, en ofschoon men aan *Napoleon* in zijne *Mémoires*, II deel, bladz. 173, heeft doen zeggen: dat een leger van 120,000 man, in eene kolonne marcherende, deszelfs orde van bataille, in zes uren tijds konde innemen—hetgeen eene zeer geslotene marsch-orde veronderstelt—zullen wij dit zelfde tijdverloop voor een leger van 100,000 man, in twee of drie kolonnes marcherende, aannemen. Alsdan zal men tijd genoeg hebben, om maatregelen te treffen, eene stelling te kiezen en op denzelfden dag den vijand aan te vallen. In dat geval moge men echter geene nachtmarschen schuwen.

Een zoodanig leger zou, naar mijn gevoelen, eene verdeling van vier legerkorpsen, elk van twee divisien vorderen; met eene sterke reserve divisie kavallerie, een groot artillerie park, en daarenboven, den wagentrein en ambulancen. Hetzelve zal zeer gemakkelijk eene grens van 30 mijlen lang, kunnen bewaken, en eene dubbele uitgestrektheid vijandelijke grenzen bedreigen, door op een grooter operatie front, dan deszelfs grondlijn (basis) te werken. Voor den aanval, zal zulk een leger sterk genoeg zijn, om afleidingen (diversiën) te maken, belegeringen te ondernemen, den vijand terug te dringen, hem te verslaan, gewesten en rijken te bezetten. Bij de verdediging kan het, door zich zamen te trekken, eenen hevigen weerstand bieden, met behulp der vestingen en versterkte plaatsen, zijne strijdkrachten verdubbelen, of, in navolging van *Frederik II* en *Napoleon*, achtervolgens, aan eenen veel sterkeren vijand het hoofd bieden, en hem bij gedeelten slaan.

De taktische grondbeginselen, voor eene divisie ontwikkeld, vinden ook derzelve toepassing, op een bovenbedoeld leger van 100,000 man. Elke divisie, elk legerkorps, het leger zelf, te zamen zich in eene behoorlijke orde voortbewegende, neemt voordeelige stellingen in; de verschillende wapenkorpsen, verdeeld op het terrein, dat het meest voor derzelve taktische bewegingen geschikt is.

Alle manoeuvres, welke op een slagveld uitgevoerd moeten worden, hetzij om zich voor- of achterwaarts te begeven, hetzij om uit eene der flanken veld te winnen, hetzij om van front te veranderen, geschieden, door zich in kolonnes te stellen, die

uit haren aard bewegelijker zijn, en zich zeer gezwind kunnen deplouieren. Om aan deze gevormde massa's, die elkander altijd zoeken te naderen, eene behoorlijke rigting te geven, wordt echter eene bijzondere geoefendheid in de taktiek vereischt.

De aanvallen op dorpen geschieden insgelijks in kolonnes, door tirailleurs voorafgegaan, en door het artillerie vuur ondersteund—waartoe men bij voorkeur houwitsers neemt. Deze aanvallen onderneemt men echter niet in het front, dan alleen, wanneer er geene mogelijkheid is, om ze in den rug te bestoken. *Frederik II* was van gevoelen, dat men zulke gevechten vermijden moest, om dat ze te moorddadig zijn, en men er zijne beste infanterie bij verliest. De inneming van het dorp Schleitza, door de Fransche troepen onder *Bernadotte*, levert hiervan een voorbeeld: zeven honderd dooden en 300 gevangenen lieten de Pruisen bij die gelegenheid achter.

De aanvallen op veldversterkingen, moet men insgelijks op de rugzijde zien te rigten, of wel op de kapitale en overige zwakke punten. Het voorgedragene omtrent de aanvallen zal genoeg zijn, om er voor de verdediging partij van te trekken.

Wij hebben gezegd, dat de aanvallen in linie, in evenwijdige of schuinsche orde, of wel met echelons op dezelfde wijze, als bij onze vroeger aangenomene divisie, zullen plaats hebben; elk wapen op het terrein voor hetzelfde geschikt; vermijdende om de voorgenomene beweging te doen uitvoeren, daar waar terrein hindernissen de beweging in den weg staan. Ook daarbij brengt men de kavallerie op de beide vleugels of op eenen derzelve, wanneer de andere behoorlijk gesteund is, voert op de beslissende punten versterkingen van de reserve aan, en kiest bij voorkeur de punten van aanval, op de flanken des vijands, om zijne communicatien af te snijden, of om hem tegen een onbegaanbaar terrein aan te dringen, zoo als *Frederik II* voorschrijft; of men volgt de taktiek van *Napoleon*, door eenen schijnbaren aanval op zijn front te doen, terwijl men een korps op zijne flanken of in zijnen rug zendt; of lokt hem op een onvoordeelig terrein, om hem daarna, door een hevig vereenigd artillerie vuur op eenige beslissende punten aan te brengen, en deze door sterke en versche kolonnes infanterie en kavallerie, uit de reserve getrokken, aan te vallen.

Het is echter in de terugtogten, dat een generaal door zijne bekwaamheid, voorzigtigheid en onverschrokken moed kan uitblinken. Zoo zien wij eenen *Frederik*, bij Olmutz geslagen, zich als overwinnaar in Beieren werpen en een gewest overheeren, veel belangrijker dan Moravië dat hij had moeten verlaten; eenen *Moreau* bij Hohenlinden zijnen vijand in de flanken vallen, nadat hij hem in eene engte gelokt had; eenen *Ney*, bij den terugtocht van Moskou, door een korps Russen heen breken, die hem den weg bij Smolensko en Kramoi wilde afsnijden. In zulke moeilijke omstandigheden, waarin men gelijktijdig de artillerie en de bagages dekken, het neder geslagen moreel van den soldaat opwinden, en den vijand tegenhouden moet, kunnen alleen tegenwoordigheid van geest en zielskrachten alle voorkomende zwarigheden te boven komen.

In het ongeluk toonde *Caspar* altijd veel meer vastberadenheid,

waardigheid en moed dan in zijnen voorspoed. Listig als *Hannibal*, voorzigtig als *Fabius*, stoutmoedig als *Alexander*, zal een bevelhebber zich er op toeleggen, om zijn tegenstanders karakter te leeren kennen, en deszelfs voornemens tegen hem, te doorgronden. Zijne ontwerpen met bedaardheid des geestes overlegd hebbende, zal hij dezelve zoo heimelijk mogelijk en met snelheid doen uitvoeren. In het kort; in één oogopslag moet hij de voor- en nadeelen van het terrein overzien hebben; welke voordeelen hij op den vijand zal kunnen behalen, en welke nadeelen hij er van te wachten heeft; daarna laat hij zijn genie werken, om die bewegingen te doen uitvoeren, die hem zijn doelwit nader moeten brengen.

Onze geuite denkbeelden in één eenig zamenvattende zullen wij tot de gevolgtrekking komen: *dat de krijgskunst, de edelste van alle wetenschappen, door de gouvernementen verdiende aangemoedigd te worden, om dat de duurzaamheid en de rust van staten en volken er van afhangen.*

In den aanvallenden oorlog, verhoogt hij den roem der natiën en vergroot hare magt en bezittingen.

In den verdedigenden oorlog, heeft hij tot doel, de eer, de onafhankelijkheid van den geboortegrond en het goed en bloed der burgers te beschermen, en vrij mag het gezegd worden: de krijgswetenschappen maken de oorlogen minder moorddadig, en de studie dezer wetenschappen heeft, over het algemeen, meer het behoud dan de vernieling der menschen ten doel.

Ook dit is door de Koninklijke Zweedsche akademie-de eenigste, die in Europa met regt den naam van *Militaire Akademie* kan voeren-begrepen, door de te beantwoorden prijsvraag *de taktiek, derzelve theorie en toepassing* uit te schrijven; want het is de taktiek die veldslagen doet winnen, en de veldslagen beslissen over het lot van staten en volken.

KAVALLERIË EVOLUTIËN.

(Ingezonden artikel.)

(Het vervolg en slot van n°. 29.)

Deze signalen zijn voor de officieren en hoofdzakelijk voor de eskadrons kommandanten, blijvende de troep hare bewegingen op de kommando's van de eskadrons en pelotons kommandanten uitvoeren. De eskadrons kommandanten regelen hunne kommando's naar het eskadron, dat aan hunne rechterzijde of voor hen is, en wel zoodanig, dat alles bij het eindigen der signalen in beweging zij.

In het geheel zijn er 3 à 4 signalen te componeren, de andere zijn mogelijk voor verbeteringen vatbaar, alles moet kort en duidelijk zijn.

Een groot vereischte is, dat de trompetters de signalen goed leeren blazen, het muziek, dat thans de hoofdrol speelt, dient veeleer de tweede plaats te bekleeden. Twee trompetters bij den bevelhebber en twee per regiment zijn voldoende, om de signalen uit te voeren en te herhalen.

De ordonnancen, welke den kommanderenden officier, gedurende de manoeuvres of eene actie, toegevoegd worden, moeten goed bereden en intelligent zijn, twee per regiment zullen voldoende wezen; zij kunnen elkander dan ook aflossen.

De kommando's zullen uit eenige korte bewoordingen bestaan, om de beweging in het algemeen op te geven.

Een paar evolutiën tot voorbeeld, om te beproeven, in hoe ver deze methode uitvoerbaar is.

Ploijeren en deploijeren der geslotene kolonne.

Men stelt voor vast bij het ploijeren, dat bij aldien men slechts het signaal van *ploijeren* doet blazen, de beweging altijd op het eerste eskadron plaats heeft.

Op dat signaal, brengen de eskadrons kommandanten hunne eskadrons door de voorgeschrevene kommando's in beweging; de hoofdofficieren zien toe, dat de bewegingen goed en geregeld uitgevoerd worden.

Moet de formatie op een der andere eskadrons plaats hebben, dan wordt dit *voor* het signaal aangeduid door het kommando:

Ploijeren op dat eskadron van dat regiment.

Moet de linker vleugel voor zijn, dan voegt men dit er bij.

Hierop gaan terstond de ordonnans officieren zoo snel mogelijk langs de linie, om dit kommando met luider stemme over te brengen, hetgeen door de hoofdofficieren aan hunne eskadrons herhaald wordt. Zoodra de bevelhebber nu oordeelt, dat men genoegzaam onderrigt is, doet hij het sein van *ploijeren* blazen, waarop zich alles in beweging stelt.

Bij het deploijeren volge men dezelfde grondbeginselen.

Om op het hoofd der kolonne te deploijeren, late men eenvoudig het signaal *deploijeren* blazen.

Moet zulks op een ander eskadron geschieden, dan wordt dit *voor* het signaal aangeduid, door het kommando:

Deploijeren op dat eskadron van dat regiment.

Zoo is het ook gelegen, met eene kolonne van pelotons te deploijeren,

Moet men voorwaarts in bataille maken, zoo laat men deploijeren blazen.

Moet de beweging bij inversie front achterwaarts of op een der midden eskadrons plaats hebben, zoo wordt dit *voor* het signaal in korte bewoordingen overgebracht.

B. V. Men wil op het tweede eskadron voorwaarts in bataille maken, dan zal het voldoende zijn te kommanderen:

Op het tweede eskadron van dat regiment deploijeren.

Voegt men bij het woord deploijeren niets, dan wil dit eens vooral zeggen, *voorwaarts deploijeren*, doch moet zulks achterwaarts geschieden, dan plaatst men het woord *achterwaarts* voor dat van *deploijeren*.

Wilde men nu op het tweede eskadron *front achterwaarts* in bataille maken, dan is het voldoende te kommanderen.

Op het tweede eskadron van dat regiment achterwaarts deploijeren.

Het eerste of vierde peloton in het kommando te voegen, is

waardigheid en moed dan in zijnen voorspoed. Listig als *Hannibal*, voorzigtig als *Fabius*, stoutmoedig als *Alexander*, zal een bevelhebber zich er op toeleggen, om zijn tegenstanders karakter te leeren kennen, en deszelfs voornemens tegen hem, te doorgronden. Zijne ontwerpen met bedaardheid des geestes overlegd hebbende, zal hij dezelve zoo heimelijk mogelijk en met snelheid doen uitvoeren. In het kort; in één oogopslag moet hij de voor- en nadeelen van het terrein overzien hebben; welke voordeelen hij op den vijand zal kunnen behalen, en welke nadeelen hij er van te wachten heeft; daarna laat hij zijn genie werken, om die bewegingen te doen uitvoeren, die hem zijn doelwit nader moeten brengen.

Onze geuite denkbeelden in één eenig zamenvattende zullen wij tot de gevolgtrekking komen: *dat de krijgskunst, de edelste van alle wetenschappen, door de gouvernementen verdiende aangemoedigd te worden, om dat de duurzaamheid en de rust van staten en volken er van afhangen.*

In den aanvallenden oorlog, verhoogt hij den roem der natiën en vergroot hare magt en bezittingen.

In den verdedigenden oorlog, heeft hij tot doel, de eer, de onafhankelijkheid van den geboortegrond en het goed en bloed der burgers te beschermen, en vrij mag het gezegd worden: de krijgswetenschappen maken de oorlogen minder moorddadig, en de studie dezer wetenschappen heeft, over het algemeen, meer het behoud dan de vernieling der menschen ten doel.

Ook dit is door de Koninklijke Zweedsche akademie-de eenigste, die in Europa met regt den naam van *Militaire Akademie* kan voeren-begrepen, door de te beantwoorden prijsvraag *de taktiek, derzelve theorie en toepassing* uit te schrijven; want het is de taktiek die veldslagen doet winnen, en de veldslagen beslissen over het lot van staten en volken.

KAVALLERIË EVOLUTIËN.

(Ingezonden artikel.)

(Het vervolg en slot van n°. 29.)

Deze signalen zijn voor de officieren en hoofdzakelijk voor de eskadrons kommandanten, blijvende de troep hare bewegingen op de kommando's van de eskadrons en pelotons kommandanten uitvoeren. De eskadrons kommandanten regelen hunne kommando's naar het eskadron, dat aan hunne rechterzijde of voor hen is, en wel zoodanig, dat alles bij het eindigen der signalen in beweging zij.

In het geheel zijn er 3 à 4 signalen te componeren, de andere zijn mogelijk voor verbeteringen vatbaar, alles moet kort en duidelijk zijn.

Een groot vereischte is, dat de trompetters de signalen goed leeren blazen, het muziek, dat thans de hoofdrol speelt, dient veeleer de tweede plaats te bekleeden. Twee trompetters bij den bevelhebber en twee per regiment zijn voldoende, om de signalen uit te voeren en te herhalen.

De ordonnancen, welke den kommanderenden officier, gedurende de manoeuvres of eene actie, toegevoegd worden, moeten goed bereden en intelligent zijn, twee per regiment zullen voldoende wezen; zij kunnen elkander dan ook aflossen.

De kommando's zullen uit eenige korte bewoordingen bestaan, om de beweging in het algemeen op te geven.

Een paar evolutiën tot voorbeeld, om te beproeven, in hoe ver deze methode uitvoerbaar is.

Ploijeren en deploijeren der geslotene kolonne.

Men stelt voor vast bij het ploijeren, dat bij aldien men slechts het signaal van *ploijeren* doet blazen, de beweging altijd op het eerste eskadron plaats heeft.

Op dat signaal, brengen de eskadrons kommandanten hunne eskadrons door de voorgeschrevene kommando's in beweging; de hoofdofficieren zien toe, dat de bewegingen goed en geregeld uitgevoerd worden.

Moet de formatie op een der andere eskadrons plaats hebben, dan wordt dit *voor* het signaal aangeduid door het kommando:

Ploijeren op dat eskadron van dat regiment.

Moet de linker vleugel voor zijn, dan voegt men dit er bij.

Hierop gaan terstond de ordonnans officieren zoo snel mogelijk langs de linie, om dit kommando met luider stemme over te brengen, hetgeen door de hoofdofficieren aan hunne eskadrons herhaald wordt. Zoodra de bevelhebber nu oordeelt, dat men genoegzaam onderrigt is, doet hij het sein van *ploijeren* blazen, waarop zich alles in beweging stelt.

Bij het deploijeren volge men dezelfde grondbeginselen.

Om op het hoofd der kolonne te deploijeren, late men eenvoudig het signaal *deploijeren* blazen.

Moet zulks op een ander eskadron geschieden, dan wordt dit *voor* het signaal aangeduid, door het kommando:

Deploijeren op dat eskadron van dat regiment.

Zoo is het ook gelegen, met eene kolonne van pelotons te deploijeren,

Moet men voorwaarts in bataille maken, zoo laat men deploijeren blazen.

Moet de beweging bij inversie front achterwaarts of op een der midden eskadrons plaats hebben, zoo wordt dit *voor* het signaal in korte bewoordingen overgebracht.

B. V. Men wil op het tweede eskadron voorwaarts in bataille maken, dan zal het voldoende zijn te kommanderen:

Op het tweede eskadron van dat regiment deploijeren.

Voegt men bij het woord deploijeren niets, dan wil dit eens vooral zeggen, *voorwaarts deploijeren*, doch moet zulks achterwaarts geschieden, dan plaatst men het woord *achterwaarts* voor dat van *deploijeren*.

Wilde men nu op het tweede eskadron *front achterwaarts* in bataille maken, dan is het voldoende te kommanderen.

Op het tweede eskadron van dat regiment achterwaarts deploijeren.

Het eerste of vierde peloton in het kommando te voegen, is

onnoodig, om dat in de centrale formatien, *voorwaarts* in bataille altijd op het 1ste en *achterwaarts* altijd op het laatste peloton moet geschieden. Men zoude de eskadrons kommandanten weinig eer aandoen, met te veronderstellen, dat zij dit niet van zelve begrepen.

Deze methode voor ons iets nieuws zijnde, zal in den beginne eenige moeite kosten. Ook ontken ik niet, dat er wel iets op aan te merken is, maar zonder nadeel en zonder kosten, kan men dezelve beproeven; hierdoor zal men wellicht op den regten weg geraken, en het ware middel vinden, om een hoop kavallerie zoo spoedig mogelijk te bewegen, want zeker is het, dat dit voor vele verbeteringen vatbaar is.

M.

HET KASTEEL VAN ANTWERPEN.

II.

BESCHOUWING DER CITADEL VAN ANTWERPEN EN DE FRANSCHE WERKEN VAN AANVAL, NA DE OVERGAVE, DOOR EEN' NEDERLANDER, VROEGER IN DIENST BIJ HET KONINKLIJK NEDERLANDSCHE LEGER, PER BRIEF AAN ZIJNE MILITAIRE VRIENDEN MEDEGEDEELD.

Waarde Vriend!

Na het vertrek van het Hollandsche garnizoen, heb ik mij naar Antwerpen begeven, om de werken der belegeraars en der belegerden te zien: na veel moeite ben ik op Nieuwjaarsdag in laatstgenoemde toegelaten. Ik zal U thans, zoo omstandig mogelijk, verslag van mijne bevinding doen.

Een dagblad heeft de citadel, in deszelfs tegenwoordigen staat, vergeleken bij den krater van eenen vuurspuwendenberg, en in der daad deze vergelijking is niet ongepast. Het is moeilijk, zich een denkbeeld te maken van den staat van vernieling, waarin zich deze vesting bevindt; niets is meer over einde, het kruidmagazijn alleen uitgezonderd, en nog is hetzelfde vrij wat beschadigd. (1) De overige gebouwen zijn allen verwoest en zoo volkomen verwoest, dat er geen herstellen meer aan is. De grond is niet meer dan eene aaneenschakeling van diepe gaten, veroorzaakt door de duizende bommen, die op denzelfden zijn neer gevallen. De communicatie was daardoor zoo moeilijk geworden, dat de artillerie, om hare stukken van het eene punt

(1) Hier worden de opgaande gebouwen bedoeld, welke in tijd van vrede tot inwoning en bewaring van krijgsbehoefden dienden; waaruit men moet opmaken, dat geen dezer gebouwen geblindeerd is geweest, maar wel eenige van derzelve kelders, zoo als men verder zal bemerken; doch ook deze kelders, met den daarop gebragten grond, hebben den schok der bommen niet kunnen wederstaan, en het schijnt reeds dadelijk, na het begin van het bombardement, niet mogelijk geweest te zijn, geregelde verbeteringen aan de te zwakke dekkingen te hebben kunnen aanbrengen, er kwam te veel werk te gelijk voorhanden.

naar het andere te brengen, een soort van bruggetjes over eenige gaten heeft moeten maken.

De puinhoopen waren nog rookende en het verbrande slagvee verspreide nog eenen stinkenden reuk door de geheele ruimte; men ziet de overblijfselen van de dieren, die door de bommen verpletterd zijn, nog in de half verbrande stallingen liggen. Het is niet mogelijk, een juist denkbeeld te geven van het schouwspel van verwoesting, dat men in de citadel ontmoet: hetzelfde overtreft de verbeelding.

De blindage bestemd tot hospitaal (2) voor de zwaar geblesseerden is in der daad eene spelonk, en men begrijpt niet, hoe die ongelukkigen het zoo lang daarin hebben kunnen uithouden, zonder eenige andere gemeenschap met de buiten lucht dan de naauwe openingen, waardoor men zich in hetzelfde begeeft. De lucht, die er in heerschte, was in der daad verpestend, en wanneer men zich nu voorstelt dat er reeds den 15 December in dit blindage eenige verzakkingen werden bespeurd, besef men, dat het garnizoen zich in eenen zeer zorgelijken toestand heeft bevonden. De kelder van de groote kazerne en van andere gebouwen, die men door middel van aardbedekkingen bomvrij had trachten te maken, waren op verscheidene plaatsen doorgeslagen, zoo dat het garnizoen deszelfs toevlugt heeft moeten nemen in de kasematten, onder de kleine flanken van de binnen bastions, en in de communicatiën, waardoor men in dezelve komt,

Deze kasematten, drie in getal onder iedere flank, zijn zeer klein en laag en daarenboven opgevuld met materieel, ammunitie en levensmiddelen. Gij begrijpt, dat slechts een klein gedeelte der troepen aldaar logement heeft kunnen vinden; de overige werden gelogeerd onder de poorten en in de poternes, waarvan sommige geblindeerd zijn.

Het verblijf van den generaal Chassé was in eene der kasematten, waarvan ik hierboven gesproken heb. De ingang was geblindeerd en had het voorkomen van een hol. Door eenen lang en donkeren gang- opgevuld met tonnen, waarin waarschijnlijk levensmiddelen waren, en zoo duister, dat men elkander bij de hand moest houden, om de beenen in dit onderaardsche verblijf niet te breken- komt men in de verblijfplaats van den eerbiedwaardigen grijsaard, die op het eind van zijne roemrijke loopbaan, met zulk eene groote geestkracht, de eer der Hollandsche wapenen heeft weten op te houden.

Voor dengenen, die niet gewoon is fortificatie werken te zien, is het thans moeilijk zich een denkbeeld te vormen van het

(2) Gedurende het bombardement zijn in dit gebouw verscheidene jukken aangebragt, dewijl het bleek, dat bij den aanleg de jukken te ver uit een stonden en de dekbalken op dien afstand geenen wederstand konden bieden. Ook is er meer grond opgebragt, vooral aan het achterste gedeelte, waar dit gebouw tegen den walsgang stond: de dekbalken hadden veel van huone zelfstandigheid verloren door den tijd, welken zij reeds onder den vochtigen grond hadden gelegen, ook waren zij niet te ruïnen met rijnshout bedekt. Het zal voor de dienst belangrijk zijn, meer bepaald de onderscheidene afmetingen te leeren kennen.

onnoodig, om dat in de centrale formatien, *voorwaarts* in bataille altijd op het 1ste en *achterwaarts* altijd op het laatste peloton moet geschieden. Men zoude de eskadrons kommandanten weinig eer aandoen, met te veronderstellen, dat zij dit niet van zelve begrepen.

Deze methode voor ons iets nieuws zijnde, zal in den beginne eenige moeite kosten. Ook ontken ik niet, dat er wel iets op aan te merken is, maar zonder nadeel en zonder kosten, kan men dezelve beproeven; hierdoor zal men wellicht op den regten weg geraken, en het ware middel vinden, om een hoop kavallerie zoo spoedig mogelijk te bewegen, want zeker is het, dat dit voor vele verbeteringen vatbaar is.

M.

HET KASTEEL VAN ANTWERPEN.

II.

BESCHOUWING DER CITADEL VAN ANTWERPEN EN DE
FRANSCHEN WERKEN VAN AANVAL, NA DE OVERGAVE,
DOOR EEN' NEDERLANDER, VROEGER IN DIENST BIJ
HET KONINKLIJK NEDERLANDSCHE LEGER, PER BRIEF
AAN ZIJNE MILITAIRE VRIENDEN MEDEGEDEELD.

Waarde Vriend!

Na het vertrek van het Hollandsche garnizoen, heb ik mij naar Antwerpen begeven, om de werken der belegeraars en der belegerden te zien: na veel moeite ben ik op Nieuwjaarsdag in laatstgenoemde toegelaten. Ik zal U thans, zoo omstandig mogelijk, verslag van mijne bevinding doen.

Een dagblad heeft de citadel, in deszelfs tegenwoordigen staat, vergeleken bij den krater van eenen vuurspuwendenberg, en in der daad deze vergelijking is niet ongepast. Het is moeilijk, zich een denkbeeld te maken van den staat van vernieling, waarin zich deze vesting bevindt; niets is meer over einde, het kruidmagazijn alleen uitgezonderd, en nog is hetzelfde vrij wat beschadigd. (1) De overige gebouwen zijn allen verwoest en zoo volkomen verwoest, dat er geen herstellen meer aan is. De grond is niet meer dan eene aaneenschakeling van diepe gaten, veroorzaakt door de duizende bommen, die op denzelfden zijn neer gevallen. De communicatie was daardoor zoo moeilijk geworden, dat de artillerie, om hare stukken van het eene punt

(1) Hier worden de opgaande gebouwen bedoeld, welke in tijd van vrede tot inwoning en bewaring van krijgsebehoefden dienden; waaruit men moet opmaken, dat geen dezer gebouwen geblindeerd is geweest, maar wel eenige van derzelve kelders, zoo als men verder zal bemerken; doch ook deze kelders, met den daarop gebragten grond, hebben den schok der bommen niet kunnen wederstaan, en het schijnt reeds dadelijk, na het begin van het bombardement, niet mogelijk geweest te zijn, geregelde verbeteringen aan de te zwakke dekkingen te hebben kunnen aanbrengen, er kwam te veel werk te gelijk voorhanden.

naar het andere te brengen, een soort van bruggetjes over eenige gaten heeft moeten maken.

De puinhoopen waren nog rookende en het verbrande slagvee verspreide nog eenen stinkenden reuk door de geheele ruimte; men ziet de overblijfselen van de dieren, die door de bommen verpletterd zijn, nog in de half verbrande stallingen liggen. Het is niet mogelijk, een juist denkbeeld te geven van het schouwspel van verwoesting, dat men in de citadel ontmoet: hetzelfde overtreft de verbeelding.

De blindage bestemd tot hospitaal (2) voor de zwaar geblesseerden is in der daad eene spelonk, en men begrijpt niet, hoe die ongelukkigen het zoo lang daarin hebben kunnen uithouden, zonder eenige andere gemeenschap met de buiten lucht dan de naauwe openingen, waardoor men zich in hetzelfde begeeft. De lucht, die er in heerschte, was in der daad verpestend, en wanneer men zich nu voorstelt dat er reeds den 15 December in dit blindage eenige verzakkingen werden bespeurd, besef men, dat het garnizoen zich in eenen zeer zorgelijken toestand heeft bevonden. De kelder van de groote kazerne en van andere gebouwen, die men door middel van aardbedekkingen bomvrij had trachten te maken, waren op verscheidene plaatsen doorgeslagen, zoo dat het garnizoen deszelfs toevlugt heeft moeten nemen in de kasematten, onder de kleine flanken van de binnen bastions, en in de communicatiën, waardoor men in dezelve komt,

Deze kasematten, drie in getal onder iedere flank, zijn zeer klein en laag en daarenboven opgevuld met materieel, ammunitie en levensmiddelen. Gij begrijpt, dat slechts een klein gedeelte der troepen aldaar logement heeft kunnen vinden; de overige werden gelogeerd onder de poorten en in de poternes, waarvan sommige geblindeerd zijn.

Het verblijf van den generaal Chassé was in eene der kasematten, waarvan ik hierboven gesproken heb. De ingang was geblindeerd en had het voorkomen van een hol. Door eenen lang en donkeren gang opgevuld met tonnen, waarin waarschijnlijk levensmiddelen waren, en zoo duister, dat men elkander bij de hand moest houden, om de beenen in dit onderaardsche verblijf niet te breken, komt men in de verblijfplaats van den eerbiedwaardigen grijsaard, die op het eind van zijne roemrijke loopbaan, met zulk eene groote geestkracht, de eer der Hollandsche wapenen heeft weten op te houden.

Voor dengenen, die niet gewoon is fortificatie werken te zien, is het thans moeilijk zich een denkbeeld te vormen van het

(2) Gedurende het bombardement zijn in dit gebouw verscheidene jukken aangebragt, dewijl het bleek, dat bij den aanleg de jukken te ver uit een stonden en de dekbalken op dien afstand geenen wederstand konden bieden. Ook is er meer grond opgebragt, vooral aan het achterste gedeelte, waar dit gebouw tegen den walsgang stond: de dekbalken hadden veel van huone zelfstandigheid verloren door den tijd, welken zij reeds onder den vochtigen grond hadden gelegen, ook waren zij niet te ruïnen met rijnshout bedekt. Het zal voor de dienst belangrijk zijn, meer bepaald de onderscheidene afmetingen te leeren kennen.

profil, dat de werken hebben gehad; op vele plaatsen is de borst gering, het banket en de walsgang niet meer dan een enkele aardhoop, waarvan men moeilijk den vorigen vorm kan onderscheiden; half geruïneerde traversen vermeerderen nog dit voorkomen van onregelmatigheid. De muren van verbrande gebouwen, die nog overeind staan, zijn van eene ontelbare menigte kogelgaten doorboord en sommigen dreigen ieder oogenblik neder te storten. Al deze verwoesting is het resultaat van 20,000 bommen en granaten en van 43,000 kogels op de Citadel afgeschoten. In der daad een garnizoen, dat het 19 dagen lang in deze hel heeft kunnen uithouden en daarbij nog zulk eenen krachtigen wederstand bieden, verdient onze bewondering, en de lof, hun door de vijanden zelve toegezwaid, is wel verdiend.

Wat nu aangaat de verdedigingsmiddelen, die aan de Citadel overbleven, zie hier wat ik daaromtrent heb bevonden. De regter face van het bastion Toledo (het bastion d'attaque) was nog in het geheel niet ontwapend; eenige stukken stonden daar nog in batterij. Op de hooge en lage flanken van het bastion n°. 1, tegen over de contre batterij, stonden nog zes stukken in behoorlijke orde, waarvan vier geblindeerd waren. In de saillant van het hooge bastion n°. 1 en in den courtine hoek stonden twee houwitser, die onbegrijpelijk veel kwaad aan de belegeraars hebben gedaan. Ook stond er in de courtine 1—2, achter eene traverse een stuk, dat de belegeraars vrij wat gehinderd heeft. Op andere punten stonden ook nog hier en daar stukken in batterij, waarvan sommige geblindeerd; eenige mortieren waren op onderscheidene punten geplaatst, onder anderen, onder eene blindage op het front 1—5, dat naar de stad ziet, deze mortieren waren omgekeerd naar de zijde van den aanval.

De blinderingen voor de vuurmonden waren allen meer of minder beschadigd en (3) vervaardigd uit greenen balken, waarvan sommige mij vrij slecht voorkwamen. Een dezer blinderingen, waaronder een stuk stond, was geheel ingeslagen, zoo dat de bedding van het kanon in de grond gedrukt was.

(3) Doordien de grootste zorg werd aangewend, om de beschadigde gedeelten dezer blinderingen, zoo spoedig doenlijk, te herstellen, hadden zij in betrekking tot de overige constructien een beter aanzien. Deze arbeid eene der moeilijkste zijnde, onder het nimmer ophoudend vuur van verschillend soort, is niet altoos met zoo veel kracht kunnen doorgezet worden als de telkens op nieuw ontstane defekten wel vorderde. Aan het geringe detachement mineurs en sappeurs was daartoe bijgevoegd een ruim getal handlangers van de infanterie, welke behulpzaam waren in het aanvoeren van het hout en het opzetten van stijlen en gebinten; doch aan de behoefte van timmerlieden werd hier door niet te gemoet gekomen. Het altoos toenemende gevaar, om in de binnenruimte zich te bewegen, werd eindelijk oorzaak, dat deze handlangers juist niet altoos even spoedig gereed waren. De meeste geblesseerden zijn bij dit werk ontstaan; zoodat ten laatste nadat de twee officieren der genie en de beide Rijks opzigtters der fortificatien gewond waren, eenige onderhanden zijnde herstellingen en voorzieningen zijn achterwege moeten blijven.

De bres was verre van beklimbaar te zijn; het beschadigd revetement kwam mij voor omstreeks 7 ellen lengte te hebben, ook het metselwerk scheen mij toe niet zeer hard te zijn; de muur was afgevalen, maar de contreforten stonden nog grotendeels en de aarde was nog niet nagestort. De afdaling in de gracht was gereed en het gat in de contre escarpe gemaakt. De beer die de gracht van de Citadel afscheidt van de grachten der stad, was van zelve gestort toen men het water van de stads grachten had laten afloopen. Hierdoor was de manoeuvre d'eau in de gracht geheel weg genomen en bij de eb lagen de fondamenteen bijna bloot. (4)

Men meende, dat achter de bres een retranchement gemaakt was, maar dit is het geval niet; hiertoe is volstrekt geene plaats. Het kleine binnen bastion, dat de plaats van een retranchement zou kunnen vervangen, is daartoe echter weinig geschikt, als hebbende slechts een aarden talud van geringe hoogte, dat van den walsgang van het bastion slechts door eene naauwe greppel, waarin men eene palissadering geplaatst had, is afgescheiden; dit zoogenaamde retranchement heeft genoegzaam geen flankement en hetzelfde zou dus, bij eenen storm op de hoofdbres, gemakkelijk overweldigd zijn.

Het is meer dan waarschijnlijk, dat, welke vorm men ook in de laatste tijden, aan dit retranchement zoude mogen gegeven hebben, hetzelfde in de laatste oogenblikken onbruikbaar zoude geweest zijn, door de verbazende mepigte projectiles, die op dit bastion van aanval zijn neergekomen.

Dit een en ander overwegende, zult gij waarschijnlijk met mij van gevoelen zijn, dat het oogenblik daar was om te kapitulieren. De flank, die de passage der gracht bestreek, was nog gewapend, en de belegeraar kon dus verwachten, bij dezen overgang nog zeer groote moeilijkheden te ontmoeten; de kommandant der Citadel kon dus nog van zich afspreken; 24 uren later zou het mogelijk aan de contre batterij gelukt zijn de flank te demonderen en alsdan bleef aan het garnizoen van alle verdedigingsmiddelen, uitgezonderd het geweer, ontbloot, niets anders over dan zich op discretie over te geven. (5)

(4) Deze beer had eene schoft-opening. Door de bezetting was de schoft er uit genomen, de opening was opgevuld met zandzakken en met palen opgesloten. Nadat de Franschen van hunne werken op Montebello langs de contregarde verre genoeg genaderd waren, hebben zij dit houtwerk en de zandzakken weg gehaald, gedurende eenen nacht, dat het vuur zeer zwaar aan den gang was, en het geweer vuur met alle kracht door hen werd onderhouden; ten einde de aandacht af te leiden en het hoorbare van hunnen arbeid in het overige gedruis zich te doen verliezen. Dit middel wendden zij telkens aan, wanneer zij eenigen bijzonderen arbeid aan de aandacht wilden onttrekken. Bij het doorbreken der muren van de lunet St. Laurent moeten zij, gedurende eenen nacht, na genoeg 70,000 geweerschoten hebben gedaan.

(5) Hierbij dient in aanmerking genomen te worden, dat de onmogelijkheid, om de manschappen van tijd tot tijd te laten uitrusten, dewijl nagenoeg geen verblijf veilig was, en zij ongeregeld in nauwe verstikkende plaatsen zich ophoopten, het niet

Wanneer gij nu het tafereel van den toestand der Citadel en van derzelver nog overgeblevene verdedigings-middelen, in het laatste tijdvak der verdediging, vergelijkt met de verbazende menigte geschut, tot den aanval gebezigd (ongeveer 60 kanons en zoo veel houwitser en mortieren) dan zult gij verbaasd staan, dat met deze talrijke artillerie, waaronder veel van buitengewone zwaarte, zoo weinig is uitgerigt. De regter-face van het bastion Toledo is nimmer geheel kunnen gedemonteerd worden en het is aan de belegerden gelukt, de linker-face van hetzelfde bastion tot viermaal toe weder te wapenen en dat niettegenstaande het groote voordeel hetwelk de Franschen trokken uit het fort Montebello, dat het geheele front van aanval bestrijkt. De ricochetschoten hebben weinig uitgewerkt en het is voornamelijk door middel van embrasuur schoten, dat de linker face van het bastion Toledo gedemonteerd is. Na 36 uren vurens is het aan de contre batterij nog niet gelukt, de flank tot zwijgen te brengen; de kogels zijn grootendeels om het bastion heen gevlogen en hebben de achterwaarts liggende huizen der stad vernield.

Gij ziet hier uit, dat hoofdzakelijk door middel van het bombardement de Citadel gevallen is, en deze val zou mogelijk nog verhaast zijn geworden, wanneer alle de 20,000 holle projectielen in dit naauwe bestek waren neder geslagen: maar vele zijn buiten de Citadel gevallen, in de Schelde, in de stad of op het veld.

Ik heb ook de loopgraven van de Franschen bezocht, en ik beken daar heen gegaan te zijn met zekere vooringenomenheid, verwachtende aldaar een meesterstuk te zien; maar ik ben in mijne verwachting bedrogen geweest, en wel verre van een meesterstuk te hebben uitgevoerd, is, mijns inziens, de Fransche genie hier beneden deszelfs reputatie gebleven. Men begrijpt in der daad niet hoe het mogelijk is, dat men, sedert het bekroonen van den bedekten weg aan de saillant van de lunet St. Laurent, negen dagen noodig heeft gehad, om eene bres te maken in de linker-face van dat werk, welke volstrekt niet geflankeerd is. Op den linker vleugel van den aanval is de tranchée geopend, onder bedekking van huizen, heggen, boomgaarden en tuinen. Dezelve loopt door het laagste gedeelte van het terrein en het is moeilijk te begrijpen, welk nut men van deze tranchée getrokken heeft, daar dezelve onmiddellijk na de uitgraving geheel met water gevuld was, (6) hetgeen natuurlijk was te ver-

meer regelmatig toedienen van warm voedsel en vooral het bederf van het drinkwater, het moreel van den soldaat te veel had achteruit gezet, tegen de uitgeruste en altoos door drank opgewonden Fransche soldaten, die tot den storm konden aangevoerd en vernieuwd worden. Wel is waar was in deze omstandigheid voorzien, door nagenoeg 300 man zeelieden van de kanonneerbooten voor den eersten aanloop te bestemmen, dewijl deze lieden meer rust hadden gehad; maar dit palliatief had niets anders kunnen beslissen, dan ten koste van verscheidene brave soldaten en officieren de capitulatie op discretie, mogelijk op de bres, te kunnen aannemen.

(6) Bij de belegering dezer citadel, in 1792 door de Franschen, is op deze terrein aangelegenheid beter gelet. Zij hebben toen aan die zijde de parallel minder diep uitgegraven. Het is niet onbelangrijk, het beleg van dien tijd, met de gebrekkige middelen te vergelijken met deze laatste belegering, alwaar alles op het ruimst voorzien, in een bevriend land, met hunne beroemdste chefs was bijeen gebracht, om daaruit op te maken, dat zij beneden de algemeene verwachting zijn gebleven.

wachten. Toen ik dezelve bezocht heb, stroomde de beek van Kiel door de loopgraven. Daar men voor de lunet St. Laurent zoo zeer was vooruit gedrongen, had men, mijns bedunkens ook op den linker vleugel de tranchée eenigzins meer voorwaarts kunnen openen, alwaar het terrein merklijk hooger wordt. Op den regter vleugel van den aanval is men op eene onvoorzigtige wijze voorwaarts gegaan, en men heeft begonnen den bedekten weg van het bastion Toledo te bekroonen, zonder de achterwaartsche gemeenschap genoegzaam verzekerd te hebben; dit is, in plaats van eene bespoediging, eene oorzaak van vertraging geweest. Dit zoo geïsoleerde bekroonings-werk heeft veel te lijden gehad en men is genoodzaakt geweest, nieuwe wapenplaatsen achter het couronnement aan te leggen. In het algemeen schijnt er weinig ensemble bij den aanval plaats gehad te hebben; de tot twee malen toe mislukte aanval op het ravelijn, en welken men daarna geheel heeft laten steken, is hiermede een bewijs van. Het nemen van het ravelijn was noodig of was niet noodig. In het eerste geval had men den aanval krachtadiger en meer volgens de regelen moeten doen, in het tweede geval had men zich geheel van die poging moeten onthouden; een juste milieu kwam hier niet te pas. Met eenigen grond evenwel kon hier, ten voordeele van de Fransche genie, worden aangevoerd, dat men niet heeft kunnen rekenen op het ongewone verschijnsel, dat het vuur der Citadel zoo weinig is uitgedoofd geweest, na het aanwenden van zulk een geducht artillerie vuur, te meer daar men in den beginnen zoo weinig wederstand ontmoette, hetgeen aanleiding heeft kunnen geven, om de werken onvoorzigtig en buiten verband voort te zetten.

Het merkwaardigste in dit beleg, van de zijde der belegeraars, is de ijver en geestdrift hunner jonge soldaten, die niettegenstaande de zware verliezen, welke zij telkens in de tranchée ondervonden, (7) echter met vreugde hunne beurt zagen wederkomen.

De Fransche militairen, officieren zoowel als soldaten, hebben zich bij het beleg op eene voordeelige wijze doen kennen; zelden braaf en onverzaagd zijnde, weten zij ook de dapperheid in hunne vijanden op prijs te stellen, en de lof van het Hollandsch garnizoen was in den mond van elk hunner. De generaal *Ruhliere* bekende in een particulier gezelschap, dat het, na het ophouden der vijandelijkheden, vóór nog de kapitulatie gesloten was, onmogelijk zoude geweest zijn om het gevecht te hervatten, vooral nadat de soldaten met elkander gesproken hadden. «C'est assez,» zeiden de soldaten, «il ne faut plus combattre de si braves gens.» In eenen brief van den artillerie kolonel *Gamial*, geschreven den dag, voor dat hij op de bresbatterij is gesneuveld, komt in het slot voor. «Ce sont des gens bien respectables qui défendent avec tant de vigueur le point, qui leur est confié.»... Uw Vriend.

(7) Zonder aan deze eigenschappen iets te willen verkorten, dient in aanmerking genomen te worden, dat de Chef al het mogelijke aanwendde om deze geëtkracht gaande te houden waartoe het uitdeelen van buitengewone rations sterken drank en wijn ook behoorden. Bovendien bleef elke afdeling slechts 6 uur en wel eens minder aan het werk, en konde dan 3 à 4 of meer dagen rusten; hierbij maakten de genie soldaten eene uitzondering, die zwaarder dienst hadden. Zonder deze overgrootte ruimte van menschen is het zeer te betwijfelen of de ijver wel zoo groot zoude gebleven zijn, daar reeds te midden van het beleg de buiten afgelegene regimenten moesten loten over hunne beurt van arbeid, bij gebrek aan vrijwillige aanbieding, waartoe de Chefs hen wilden bewegen; - en de reserve divisie van den generaal *Schram* is moeten bijspringen, om de demoralisatie en het verloop van krijgsgucht bij de eerste troepen niet te veel veld te laten winnen.